

CRISUL NEGRU

REVISTĂ DE CULTURĂ

CUPRINSUL:

- Trecutul școlii românești
din Ardeal D. PRADA
- Mediul social și școala pri-
mară T. PANTEA
- Rolul școlii în combaterea
epidemiilor la țară Dr. A. FEIER
- „Creerul și psihanaliza lui
Freud“ NIC. I. POPA
- Gânduri cu ocazia depunerii
jurământului T. PANTEA
- Un uitat: Panait Istrati TOMA MĂRĂSCU
- Versuri D. TĂTĂROIU
- Versuri V. FLUERAȘ
- Cântece și strigături din Bihor
culese de LUC. MUSTAȚĂ
- Cugetări culese de AMOS GROZA

CRONICĂ—RECENZII

- 1907 roman de Cezar Petrescu GH. LUȚĂ DRĂNIC.
- „Furtuna“ roman de Ovid Densușianu NIC. I. POPA

Trecutul școalei românești din Ardeal

Prefacerile mintale târâsc cu
sine prefacerile materiale. —
C. Le Bon.

Școala ca un sanctuar al sufletului, este o necesitate de ordin psihologic. Pentru acest fapt, ea este reclamată de fiecare popor. Și cum orice popor este o individualitate spirituală bine distinctă, urmează, că fiecare națiune, își are școala sa.

În ceea ce privește poporul nostru românesc însă, din pricina mediului sociologic diferit în care a trăit, acest principiu a fost lărgit. Încât la noi se poate vorbi de un învățământ pe provincii. Firește, nu sunt radicale deosebiri între un tip și altul de școală provincială, există însă unele specifice diferențe. Desigur, că aceste constatări nu le raportăm la starea actuală, ci la cea trecută, dinaintea unirii.

În acest trecut ne retragem acum, pentru a scruta — în cele ce urmează, trecutul școalei românești din Ardeal.

În ce privește acest trecut, dovezile ce le avem, pomenesc de existența școalelor românești de prin veacul al XVI-lea, întrucât în 1589 Dieta dela Turda, prin ordonanțele aprobate, prevede la art. XVI că: „Episcopii... cu ocaziunea vizitațiunilor... să-și viziteze numai pe popli și pe dascăli lor“.

Firește aceste școli românești, de ale căror „dascăli“ aminteste ordonanța de mai sus, — n’au putut fi decât niște școli parohiale, în cari se învăța cetirea și scrierea cărților bisericești, cântarea și tipicul. Ele au avut ca sală de învățământ tinda bisericii sau chilia de mănăstire, iar ca motiv de naștere, principiul dreptului de a învăța, consacrat de marele învățător Isus,

Existența școalei românești în secolul al XVII-lea o învederează faptul, că sinodul întrunit de mitropolitul Sava la Alba-Iulia în anu 1675, se ocupă de chestiuni școlare.¹⁾

În secolul al XVIII-lea, încă din primele decenii, documentele menționează existența a o mulțime de școli românești. Fap-

¹⁾ A. Firu: Date și documente cu privire la ist. șc. rom. pag. 7.

tul aceasta îl învederează și ordinul Locotenenței Domnești din 12 Martie 1734 a adresat comitetului (județului), prin care se prevede ca învățătorii să fie tratați echitabil și să li se asigure o subsistență cinstită.

Cu venirea la conducerea țării a împărătesei Maria Terezia, care dorea lumina popoarelor din monarhie, influențarea școalelor ia un avânt deosebit. Această împărăteasă, în anul 1777, aprobă legea școlară „Ratio educationis”, prin care se dispunea „ca fiecare națiune să fie instruită prin școlile sale naționale”.³⁾

După revoluția lui Horea dela 1784, împăratul Iosif al II-lea, a trimis în Ardeal o comisie în frunte cu contele Antonlu Jankovics, care să studieze modalitatea ridicării stării culturale a poporului român, care lăsa mult de dorit.

Măsurile preconizate de această comisie prevedeau :

a) îndatorirea fiecărei comune, — sau a unui grup de comune, — de a edifica școală și a susține învățător.

b) Copii — sub pedeapsa părinților — să fie obligați a frecventa școala dela 7 la 12 ani.

c) Învățătorii să fie educați în școli mai înalte, ca să-și poată însuși oarecare cultură, etc.

Raportul acestei comisii este aprobat de Împăratul Iosif al II-lea, care ordonă traducerea lui în fapt. Încât la finea secolului al XVIII-lea, datorită acestei măsuri cât și faptului ridicării școalelor românești dela Blaj din 1754. cari acum începeau să și dea roadele, în satele românești se înființează școli cu misionarea de a ridica poporul român din starea spirituală înapoiată.

Avântul ce se pornește acum cu înființarea școalelor românești, se întindește cu începutul secolului al XIX-lea. Deschiderea preparandiilor din Sibiu, Arad, Gherla, etc. la începutul acestui secol, au contribuit mult la susținerea școalelor române, deoarece învățătorii pregătiți în aceste preparandii — școli normale, — fac progrese cu școlarii, pe cari progrese constatându-le poporul, se nizește a susține școlile cu orice preț.

Alături de faptul deschiderii preparandiilor, parvine și ordinul Nr. 4827 din 13 August 1813, care dispunea ca în comunele unde este posibil să se înființeze numai decât școli. În urma acestui ordin se și deschid o mulțime de școli române. Ordinul mai prevedea ca acolo unde trebuie zidită o școală, Domeniul de pământ să dea pentru școală loc spațios și dacă e posibil aproape de biserică. Acest pământ rămâne pentru

³⁾ A. Firu : op. citat, pag. 8—9.

totdeauna al comunității.³⁾ Mai târziu s'au dat școalelor și sesiuni, cari deveniră o renumerație a învățătorilor.

În jurul anului 1848, monarhismul Austro-Ungar se clatină și dezideratele naționalităților în mare parte se realizează, Acum se deschid cele mai multe școli pentru Români. Mișcarea culturală ia o mare dezvoltare.

În 1868 însă, ca o urmare firească a pactului constituțional încheiat în 1867 între Austria și Ungaria, cunoscut sub numele „Dualism“, situația politică, ca atare mediul sociologic, suferă o schimbare radicală.

Prin dispozițiile Statului Organic și prin legea regnicolară art. 38 din acest an, întreg învățământul se reorganizează. Școalele române din Ardeal, cari până în acest an, s'au numit școale naționale române, își urma acestor legi trec în administrarea comunelor bisericești, schimbându-și astfel caracterul din școale naționale române, în școale confesionale.

Dela această dată școalele din Transilvania și ținuturile adnexe, erau de patru feluri: de stat, comunale, confesionale și particulare.

Școlile de stat, atât cele primare, cât și cele secundare ori speciale, erau înființate, susținute și conduse de guvern cu limba de predare maghiară.

Școlile comunale erau înființate, susținute și conduse de autoritățile comunităților politice, cari hotărau și limba de predare, care era cea maghiară.

Școlile confesionale erau înființate, susținute și conduse de comunitățile religioase. În aceste școli limba de predare era cea bisericească, ca atare la Români, cea românească.

Comunitățile bisericești române și-au dat silința să înființeze pretutindeni școli confesionale, pentruca guvernul ungar să nu înființeze școli, fie comunale, fie de stat⁴⁾.

Organizarea intensivă a acestor școli, a avut loc între 1868—1870, după care an, vin vremuri din ce în ce mai grele pentru școala confesională, trecând pe planul întâi susținerea ei, care a necesitat jefire din ce în ce mai mari și lupte din ce în ce mai încordate, atât cu guvernul, cât și cu societatea maghiară.

Desigur, organizarea școalelor vechi, — în mod natural, — era raportată situației sociologice din acel timp, ca atare mult modestă în raport cu cea din vremurile noastre.

³⁾ A. Firu : op. citat, pag. 22—23.

⁴⁾ I. Slavici : Românii din Ardeal pag. 57.

Dână în anul 1868, învățătorii trebuia să propună — în satele românești, firește — scrierea și citirea română, gramatica română, națiuni de aritmetică, catechismul religios și economia câmpului. Manualele ce s'au întrebuințat în predarea acestor noțiuni, — tipărite dela 1770—1850 la Viena — au fost ca cele ce urmează: Catechism mic, Catechism mare, Bucoavnă, Abecedar sau Alpfavit, Ducere de mână către culste, Ortografie sau scrisoare dreaptă, Gramatica română de Radu Tempea, Indreptare către aritmetică, Economia stupilor și economia câmpului.

Alfabetul întrebuințat a fost cel cirilic, până în 1816. Dela această dată, alfabetul cirilic este înlocuit cu cel latin, din considerentele, că este mai ușor și că Românii l-au mai folosit în vechime⁵⁾

După 1868, programa școalelor confesionale a fost amplificată cu: istoria și geografia patriei, precum și cu cântarea bisericască și cea profană. Trebuie știut însă, că istoria Ungariei era predată ca o anexă a istoriei Românilor, iar în cântecele și corurile școlare, suspinau suferințele Românilor.

Mai târziu, programa a fost încărcată cu un nou obiect: limba maghiară, care în virtutea unei legi, devine studiu obligator, în școlile în care nu este limbă de predare.

Programa era împărțită, la început, pentru a fi trecută în în patru ani. Deci școalele aveau 4 clase. Mai târziu, odată cu sporirea materialului, sau organizat 6 clase.

Cursurile începeau la 1 Noembrie și se terminau la 1 Mai. Iar după 1868, începeau la 1 Septembrie și se încheia la 1 Mai.

Școalele, atât cele naționale române, cât și cele confesionale erau aservite de învățători.

În ceea ce privește pregătirea învățătorilor, este de notat, că până în anul 1774, se numeau învățători oameni cu oarecare pregătire. În lipsa lor se numeau de învățători și cântăreții bisericeii.

Dela 1774, acei cari nu aveau pregătirea necesară, erau obligați să facă cursuri de vară, — dela 1 Mai — la 1 August, 2 sau 3 ani la rând, în urma cărora se făcea un examen și numai cine se dovedea apt era numit învățător.

După 1800, alături de preparandia greco-catolică dela Blaj, se înființează la Sibiu și Arad preparandii — școli normale române, — cari după 1868, devin preparandii ortodoxe.

În aceste preparandii, trebuia să fie pregătiți toți acela,

⁵⁾ A. Firu: op. citat, pag. 40, 44—46.

carl voiau să fi numiți învățători la școlile naționale române sau la școlile confesionale, deoarece cursurile de vară se sistaseră.

Preparandii — în afară de cele de mai sus — au mai existat la Oradea și Gherla pentru gr. cat. și la Caransebeș pentru ortodoksi. În aceste preparandii se primeau numai elevii cu 4 clase de gimnaziu. Cursurile țineau 4 ani. Candidații își însușeau în ele, afară de materia de învățământ și cântul bisericesc și mai ales după decretarea lor de școale confesionale.

De aceea învățătorii școalelor confesionale erau și slujitori ai bisericii, ca cântăreți de strană. Și erau datori să meargă Duminicile și zile de sărbători cu copii la biserică.

Numirea învățământului — până în 1868, — se făcea de Directorul districtual cu consensul comunității. Iar după 1868, numirea se făcea de către autoritățile religioase respective.

Retribuția anuală a învățătorului, în jurul anului 1850 era: $\frac{2}{3}$ naturale și $\frac{1}{3}$ bani gata. În ce privește salariul în bani, existau 3 clase: de 100, 80 sau 60 florini de argint. Banii se plăteau de către domnii de pământ ori stat, — pe moșia cărora se afla școala, — iar naturalele de către săteni. În cele din urmă însă, învățătorul se afla numai cu plata dată de săteni^o).

După 1868, retribuirea învățătorului se făcea de către comuna respectivă, în natură și în bani. Ea depindea mult de înțelegerea pe care o stabilea candidatul cu comunitatea când era introdus în post. De aceea această retribuire, nu putea fi decât o retribuire de mizerie.

Faptul acesta a fost exploatat de guvernul maghiar, care nu peste mult timp, adusea legea care prescria minimul de salariu pentru învățători — 300 de florini anual. Încât în virtutea acestei legi statul ungar întregea salariul învățătorului, acolo unde el nu atingea minimul legal. Și cum acest salariu — de 300 florini anual — era o retribuire ridicată, puține erau comunele cari erau în stare a-l plăti și mai ales voiau a-l plăti.

Urmarea acestei legi a fost, că numai comunele mai înstărite au putut să întrețină școale confesionale. Urmarea cea mai dureroasă însă, a fost că statul ungar a câștigat dreptul de imixtiune în chestiunile școlare, prin acordarea de subvenții pentru întregirea salariului.

Pentru aceste subvenții, statul cerea în schimb îndeplinirea anumitor condițiuni: de învățător calificat, de local corespunzător, etc.

^o) A. Firu: op. citat, pag. 32.

Așa că deși în urma dispozițiilor Statutului organic, precum și a art. 38 din legea regnicolară din 1868, dreptul de inspecție, — cari până aci îl avea directorul regesc și inspectorul școlari, — trece în sarcina consistoriului diecezan, care își exercita inspecțiunea școalelor prin protopopii tractuali, cari sunt totodată și inspectori școlari confesional, *) iar statul are numai dreptul de a supraveghea, — prin inspectorul său regesc, totuși guvernul maghiar creiază legi, în virtutea cărora guvernul poate să desființeze o școală confesională, care nu funcționează potrivit anumitor prescripțiuni stabilite de guvern, ori nu are local construit în anumite condițiuni.

Imixtiunea statului ungar a prilejuit greutatea din ce în ce mai mari în susținerea școalelor române confesionale.

Așa că în urma răvnei cu care au fost aplicate diferitele legi de opresiune ale guvernului ungar față de națiunea română, sarcinile împreunate cu întreținerea școlilor, au fost pentru multe parohii prea grele și nu puține școli confesionale au fost desființate, iar în locul lor s'au înființat școli de stat sau comunale.

Situația devine și mai critică, în urma legii din 1879, prin care se introduce în programa învățământului confesional, ca obiect de studiu obligator, limba maghiară.

Acest obiect de studiu era foarte greu și innăbușea întregul învățământ. Prin introducerea lui școlile devin un așezământ de canonizare și de maghiarizare.

Dureroasa era și situația învățătorului. Căci având să obție rezultate imposibile, în cea ce privește cunoașterea limbii maghiare, era prigonit ca incapabil ori lipsit de zel. Așa încât, la situația mizeră materială se adaugă și starea de depresiune spirituală.

În 1907, an de pomină în istoria poporului nostru, școalele confesionale i-se aplică prima lovitură mortală. În adevăr, în acest an contele Albert Apponyi, aduce legea învățământului, prin care învățătorii confesionali devin funcționari de stat. Prin această lege se prevăd măsuri draconice pentru școalele confesionale gr. cat. și ortodoxe.

Conducătorii celor două biserici românești, ca și țărbații de stat români, au luptat prin toate mijloacele și cu tărie contra măsurilor de opresiune aduse de guvernul maghiar și statificării școalelor confesionale, recte a învățătorilor, care însemna, pur și simplu, maghiarizarea lentă a copiilor.

*) A. Firu: op. citat, pag. 43.

Răspunsul primit de Români dela tribuna parlamentului, dat de contele Apponyi a fost, că o rațiune de stat impune acest măsuri.

Desigur, lupta contra persecuțiunilor și a maghiarizării, aplicate de guvernul ungar și de subaltenii săi, n'a încetat, în presă, întruniri, ca și dela tribuna parlamentului.

Totul a fost însă aproape înzadar. Căci contele opresor pune în aplicare toată ura ce o nutrea poporulul românesc și prin ordonanța No. 13.619—1937 din 2 August statifică toate școalele confesionale din regatul ungar⁸⁾

Prin această ordonanță, viabilitatea școalelor confesionale din regatul ungar, recte din Transilvania și părțile adnexe ia sfârșit.

Cu toate aceste mari greutăți, ce le-a avut de întâmpinat, școala românească din Ardeal și ținuturile adnexe, ea și-a îndeplinit — în mizera sa existență — cu prisosință menirea sa. Mai mult n'au îngăduit considerentele sociologice a îndeplini.

Școala românească din Ardeal a fost luminarea, care a luminat cărarea Românilor, în urmarea cursului istorici, care devenea tot mai tenebros.

Ea a fost isvorul neseecat, din care s'au adăpat toți cei însetați de știință, de morală și de iubirea de neam, ducându-i prin acestea, pe la ape de odihnă.

Ea a fost înțeleapta soră, care a știut pansa toate sufletele rănite. Căci prin corurile organizate de ea, cari cântau cântări bisericești, lumești și mai ales naționale, ea prilejula momente de desfătare pentru sufletele obidite ale Românilor.

Aceste coruri, — cari înrolau tineri și fete mari, — dădeau concerte și reprezentațiuni teatrale, la cari luau parte întotdeauna, — alături de intelectuali, țărani români. Aceste reuniuni și coruri erau un fel de necesitate organică pentru Români, fiindcă este cunoscut, că nimic nu alină durerile și nu apropie sufletele ca și cântarea.

Invățătorul școlaei Române Ardelene a știut să întrețină, cu evlavie de preot și cu îndărătnicie de mucenic, focul dragostei de neam, de limbă și lege. În mintea lui, datorită cunoștințelor referitoare la neamul său, era lămurită harta etnică și geografică a României de mâine, pe care el o zugrăvea vie în imaginația școlariilor săi. El n'a uitat niciodată menirea școa-

⁸⁾ Roman Ciorogariu, Zile trăite, pag. 97.

lei sale, de a propovădui, alături de religia mântuirii, cultul naționalismului.

Firește menirea școlii de ieri, n'a încetat pentru școala de astăzi. Religia mântuirii și cultul naționalismului sunt stâlpi de sprijin ai fiecărui popor, precum ieri, așa azi și mâine. Dacă în cea ce privește cultul naționalismului, școala de astăzi nu poate fi învinuită, în cea ce privește religia mântuirii, situația lasă de dorit. Căci școala de astăzi pare un făt al pozitivismului și nu o fiică a Religiei, așa cum ar fi natural să fie. Este cazul să examinăm situația și de vom găsi școala abătută din cursul său natural, s'o readucem la acest curs. Acesta este imperativul desprins din trecutul școlii românești din Ardeal. Fiindcă menirea școlii de astăzi este tot atât de mare ca și a celei de ieri — dacă nu chiar mai mare — și pentru a-și putea îndeplini această menire, pionii școlii de ieri sunt cu atât mai necesari școlii de astăzi.

Ferice de noi de vom asculta învățămintele istoriei și vai de lei vom nesocoti.

DUMITRU PRADA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mediul social și școala primară

Zestrea cu care vine copilul pe lume nu este o forță, ci germene, predispoziție, în stare potențială, e tendință care poate fi stimulată, reprimată, întărită sau slăbită, după cum e bună sau rea. Depinde de metoda de cercetare a educatorului găsirea acestor tendințe și canalizarea lor. Să fim dar înțeleși; înainte de a fi influențat, copilul are tendințe, dar n'are însă nimic lămurit.

Din nefericire nu școala este aceea care lucrează asupra acestor firii plătând, ci societatea viciată și familia nepregătită. Felul cum sunt crescuți copiii — mai ales cei dela sate — ne dă mult de gândit aceluia în fața cărora cresc tinerele noastre vlăstare, conducătorii neamului de mâine.

Să vedem care-i realitatea și să-i apreciem neajunsurile. Educația copiilor satelor noastre lasă mult de dorit! E de mirat acest fapt care se petrece în aceeași măsură din neștiință și din nepăsare. E dureros s'o spunem — dar asta e realitatea — mulți dintre părinți dau aceeași însemnătate creșterii odraslelor lor ca vitelor, dacă nu chiar mai puțin! Nu rareori vedem copii

galbeni la față, slabi, nespălați, ceea ce denotă mai mult neglijență din partea mamelor nu numai sărăcie. Nu însă singura slăbiciune fizică a copiilor mă face să reflectez și să privesc cu durere în suflet realitatea mizeră, ci mai mult educația ce se face în satele noastre.

Primele vorbe ce le învață copilul în familie, sunt înjurăturile de tot felul! Ura își face loc în ei invidia incolțește, răutatea crește. Iată comoara ce o lasă părinți să crească în sufletul copiilor! Nimic ce strică nu e ascuns dinaintea lor.

Chiar dacă sunt părinți cari încearcă a feri copiii lor de această otravă sufletească, totuși aceștia — fiind lăsați zilnic la un loc cu cei infectați din punct de vedere moral, cad și ei victime pentru că: „*merele putrede, strică și pe cele bune*“.

Ajunși la epoca școlarității, copiii aduc cu ei deprinderile câștigate în familie și mica lor societate. Munca învățătorului pentru a stârpi „*apucăturile de stradă*“, nu e dintre cele mai ușoare și mai ales nu are întotdeauna depline sorți de izbândă. Opera constructivă începută de acesta, nu numai că nu este sprijinită de acei cari ar putea mult — părinții — dar mai mult, prin inconștiență e zădărnicită. Nimic din ceea ce inspiră școala cu stăruință și convingere, nu este întărit și nici dovedit, nici de familie și nici de societate cari — cum bine ar spune Rousseau — *sunt amândouă stricate*.

Ne mirăm adesea pentru care fapt nu promovează învățăturile răspândite de școală și biserică! Numai după ce ne dăm oboseala de a ne cunoaște mediul social, cu tot ceea ce se petrece în el, cu dezastrul moral în care își pietrecesc copiii cea mai mare parte din zi, aflăm cauza a ineficienței trudei noastre.

Cunoaștem cu toții puterea și eficacitatea exemplului în materie de educație. Chiar dacă noi și preoții căutăm a fi vii și demne exemple de urmat, nu numai de copii ci de întregul sat, rămânem fără efect, față de mii de alții de exemple ce le are tineretul sub ochi.

Nu putem a cere scoaterea copilului din mediul social și familiar — e o utopie — dar ne dăm seama că educatorul va putea lucra cu succes numai în cazul când mediul social prin mijloace pe cari le vom găsi va putea fi schimbat, făcut mai bun. Găsirea mijloacelor va fi la tactul și puterea fiecăruia.

Părinții trebuiesc treziți odată la realitate; să nu vadă în școală cauza care-i răpește copilul dela paza vitelor, și dela alte îndelitniciri domestice, ci făclia de lumină care-i va lumina

drumul vieții. Ceeace clădește zilnic cu multă jertfă școala, e lovit cu noroiu de părinții cari nu se obosesc să dea un sfat bun copiilor lor. La noi găsim părinți cari văd în școală un dușman; n'au ajuns la convingerea că tot ce avem azi bun pe această lume e datorit școlii și bisericii. Fără să-și dea seama încolțesc în sufletul copiilor neîncredere și ură pentru școală. Unii fac acest păcat din neștiință, alții din reacredință și cei mai mulți din nepăsare. De toate acestea suferă școala primară și generația de mâine, care e încredințată pe mâinile noastre, de formarea căreia suntem direct răspunzători.

Pentru că școala primară să fie adevărat Institutul de educație morală și națională, cerem sprijinul tuturor aceluia ce văd cu drag prosperitatea și înălțarea neamului nostru ținut atâta vreme în negura groasă a ignoranței. Numai educația aleasă ne va putea ridica în rândul popoarelor culte și civilizate.

Numai și numai dacă familia și societatea vor fi colaboratoare sincere și devotate școlii, educația își va putea culege roadele de cari azi nu prea se bucură.

P. PANTEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rolul școlii în combaterea epidemiilor la țară.

Cetitorii revistei, cari au avut curiozitatea de a-mi citi articolele precedente, au putut remarca că, ideea călăuzitoare în concepțiile mele de propagandă a noștionilor de igienă în mediul rural, este că școala rurală reprezintă principalul izvor de difuzare și de infiltrare a ceace englezii numesc „conștiința sanitară” (sanitary conscience), în acest mediu.

Copiii și tineretul pot fi educați ușor, prin desvoltarea cunoștionțelor de igienă și a gustului pentru tot ce este util și sănătos.

Rezultatele acestei educații igienice, sunt mult mai slabe, și chiar fără efect, față de populația adultă.

Instrucția igienică, deci, trebuie făcută în școală unde la valoarea absolută a noștionilor dobândite, se mai adaogă și prestigiul, care se atribuie, în general, tuturor lucrurilor însușite pe băncile școlii.

În ceace privește combaterea epidemiilor, rolul școlii în mediul nostru rural este de o importanță extremă. Prin școală, adeseori constatăm, urmărîm și combatem numeroase epidemii în mediul rural.

Constatăm, prin mai ușoară evidențiere a cazurilor ivite printre elevi.

Urmărim, prin supravegherea mai lesnicioasă a grupului de populație, în permanență controlabil pe care-l formează populația școlară într-o comună.

Combatem, atât prin aplicarea măsurilor preventive, contra bolii date, în școală, cât și prin propaganda făcută elevilor și prin elevi, în toată comuna.

Dacă adăugăm, la cele de mai sus sus, că tot în școală viitorul cetățean, ar trebui să primească și toate noțiunile de epidemiologie practică, atunci, odată cu realizarea acest dezi-derat (adică — ca fiecare școlar la terminarea școlii primare să aibă bagajul de cunoștințe strict necesare în ceace privește bolile contagioase), putem spune, că, prin școală realizăm acel maximum de măsuri cari sunt necesare pentru lupta eficace cu bolile epidemice în mediul rural.

Trebuie să adaug că, totuși, nu este încă cazul să ne facem prea mari iluzii relativ la rezultatele finale. Bolile contagioase nu vor dispărea din mediul nostru rural numai prin educația igienică și sanitară, începută în mod temeinic din școală. Este necesară și aci intervin mulți alți factori pe lângă educație, ridicarea nivelului economic și social al populației noastre rurale. Problema ridicării stării economice și sociale a țaranului nostru este prea gravă și complicată, și nu poate fi nici schițată în că-drele unui articol cu subiectul celui de față.

Rezolvarea ei fericită, înseamnă, fără nici o îndoială, rezolvarea tuturor problemelor vitale, cari frământă azi țara noastră, și așezarea țării pe adevărata cale de propășire, progres și armonioasă dezvoltare a tuturor însușirilor latente ale nației.

Dar, să revin la subiect. Vău încerca să expun, în mod schematic, câteva noțiuni indispensabile în ceace privește cunoașterea bolilor epidemice, noțiuni fără de care nici un elev n'ar trebui să părăsească școala, și ale căror cunoaștere de către populație ar ușura mult munca de combatere a epidemiilor în mediul rural.

Vău expune, în primul rând, noțiunile generale aplicabile la toate bolile contagioase; și apoi noțiunile speciale referitoare la bolile epidemice mai frecvente în mediul nostru rural.

În noțiunile generale intră: a) definiția bolilor epidemice b) Cauza lor, c) Semnele comune tuturor bolilor epidemice, d) Modul de răspândire (contagiunea), e) Imunitatea naturală și dobândită f) Mijloacele generale de prevenție și combatere.

a) Boala epidemică este o boală molipsitoare (contagiune) care apare în răstimpuri mai mult ori mai puțin rare, și se răspândește afectând pe mai mulți indivizi din colectivitate dată.

b) Cauza tuturor bolilor epidemice este microbul. Fiecare boală epidemică este produsă de microbul ei specific. Totdeauna același pentru o boală epidemică odată.

Microbii unei boli epidemice se găsesc în timpul bolii, atât în organismul omului bolnav, cât și în mediul cel înconjurător (camera în care locuiește, îmbrăcămintea de care se servește, alimente din cari consumă, dejecțiunile bolnavului etc.)

c) Toate bolile epidemice au ca semne comune — febra și starea generală rea

d) Imbolnăvirea se face numai prin *molipsire* (contagiune).

Contagiunea poate fi *directă* prin luarea microbului de la bolnav, convalescent sau purtător sănătos de microbi (sunt oameni sănătoși cari pot fi purtători a unor microbi, fără ca să fie bolnavi de boala epidemică pe care acești microbi o provoacă); sau *indirectă*, prin contact cu obiectele contaminate de microbii patogeni, ori consumarea alimentelor și a apei contaminate.

Unele boli contagioase se transmit prin așa zis oaspe intermediar (de obicei insecte) care transmite boala de la bolnav la sănătos (păduchele la tifos exantematic, puricele la ciumă, țânțarul la malarie etc.), sau se iau de la animale (dalacul, morva etc.)

e) Majoritatea bolilor epidemice produc imunitatea permanentă sau temporară.

Imunitatea însemnează rezistența organismului la contaminare cu microbii bolii epidemice date.

Imunitatea poate fi *naturală* (și acesta temporară sau permanentă) când un individ fără să fi fost bolnav de o boală epidemică, prezintă o rezistență specială față de contagiunea cu microbul acestei boli, și *dobândită* (câștigată) — când un individ devine rezistent la contagiunea cu microbii unei boli epidemice, fie trecând odată din această boală, fie fiind vaccinat în contra ei.

f) combaterea tuturor bolilor epidemice se face prin izolarea bolnavilor (adică împiedicarea contactului lor cu oameni sănătoși) *dezinfecția* (curățirea mediului contaminat de agentul cauzal al bolii) *vaccinarea* (provocarea imunității câștigate la sănătoși prin inocularea cu agentul atenuat al bolii date sau toxina lui) la acele boli epidemice la cari există vaccinul.

În sfârșit prin luarea măsurilor generale de igiena și salubritate (curățenie generală, curățirea locuințelor, curșilor, sursele de alimentare cu apă etc.) pentru împiedecarea răspândirii agentului bolii, în mediul înconjurător.

Ca noțiuni speciale, voi încerca să dau o clasificare practică a bolilor epidemice mai frecvente și unele noțiuni în cece privește apariția, evoluția, răspândirea și simptomatologia lor.

Clasificația aceasta fără ca să fie științificește corectă, sper că va ușura orientarea și memorarea pe grupuri a bolilor epidemice mai frecvente.

1. *Bolile epidemice eruptive*. (Scarlatina tifus exantematic, variola, rușeola, varicela) sunt caracterizate prin apariția unei erupțiuni pe suprafața pielii. Erupțiunea este deosebită pentru fiecare din bolile citate în parte și caracteristică p. boala dată.

2. *Bolile epidemice cu manifestațiuni Gastro-întestinale*. (Febra tifoidă și paratifoidele, dizenteria cholera) sunt caracterizate prin localizarea lor pe tractul intestinal și fenomenele gastro-intestinale (dureri abdominale, diaree etc.)

3. *Boli epidemice cari nu se pot grupa după semne caracteristice asemănătoare*. Vom cita aci bolile epidemice nemenționate în primele 2 grupuri ca *difteria* caracterizată prin dureri și formarea de false membrane în gât, *tusă convulsivă* cu accesele (grintele) de tuse ce o caracterizează, *parotidită epidemică* cu umflarea glandelor parotide, *encelalita epidemică*, *meningită cerebro spinală epidemică*, paralizie infantilă, tetanos — cari formează și ele un grup de boli cu localizările și manifestațiunile nervoase caracteristice p. fiecare din aceste boli în parte.

Gripa cu manifestațiunile ei variate etc.

Voi încheia aceasta expunere cu un tablou al bolilor epidemice mai frecvente. Tablou în care voi rezuma și noțiunile speciale, utile de cunoscut, pentru fiecare boală în parte.

TABLOUL BOLILOR EPIDEMICE MAI FREQUENTE :

Numele bolii	Anotimpul favorabil apariției	Agentul cauzal	Incubația (timpul dela contammare până la apariția simptom.)	Dura medie a bolii	Modul de contammare (transmitere)	Măsuri speciale de combatere	Vârsta frecvenței maxime	Simptome caracteristice
Scarlatina	Primavara și toamna	necunoscut	3-6 zile	6 săpt.	Prin contact direct (cu sputa, saquame etc.)	Există vaccin (Anatoyma Dick) rezultcte incerte	Intre 5-10 ani	Febra, tachicarzie, anagina erupția stacojie Desquamția în lambouri
Tifos exantematic	In toate anotimpurile	necunoscut	4-20 zile	3-4 săpt.	Prin intermediul păduchilor infectați	De parazitarea riguroasă	Toate vârstele	Febra, delir, torpoare Erupția sub forme de pete mici
Rugeola	Inceputul primăverii și toamna	necunoscut	12 zile	2-3 săpt.	Prin contact direct	—	a 2-a copilărie	Erupția abundentă de pete mici roșii. Catar Tuse, Desquamției furfuracee
Febra tifoidă și paratifoidă	Sfârșitul verii și toamna	Bacilul tific și bacilli paratifici	2-3 săpt.	6 săpt.	Directa prin contact și indirectă prin consumarea apei și a alimente infectate	Vaccin anti-tifo-paratific (3 inoculări)	20-30 ani	Febra, turburări gastro-intestinale. Torpoare, Depreslune
Dizenteria (bacilară)	Vara și inceputul toamnei	Bacilul dezinteriei	1-2 săpt.	Variabilă	Directa și prin alimente infectate	Inocularea preventivă cu ser antidizenteric	Toate vârstele	Febră. Dureri abdominale scaune dese cu sânge
Difteria	Iarna	Bacilul difteric	2-5 zile	2 săpt.	Contact direct cu bolnavul sau cu purtătorul de micorbi	Vaccinarea cu amatoxina Ramon (3 inocuări)	1-6 ani	Febră. Dureri de gât. Adenopatie. Starea generală rea
Tuse convulsivă	Primăvara și toamna	Coco-bacil Bordet-gengon	6-12 zile	6-12 săpt.	Contact direct până în a 8-a zi a quintelor deture	—	2-5 ani	Quintele caracteristice de tuse
Dărotidita epidemică (oreion)	Sfârșitul toamnei și iarna	Virus filtrant invizibil	18-20 zile	2-3 săpt.	Contact direct	—	a 2-a copilărie și adolescență	Umflarea glandelor parotide

Mi-am rezumat tabloul la cele 8 boli ce cuprinde, a căror cunoaștere mai detaliată mi se părea mai utilă având în vedere frecvența lor (Scarlatina, Rugeola, Febra tifoidă, tuse convulsivă, (oreion) și gravitatea (scarlatina, tifos exantematic, 7. tifoida, Difteria).

Tifosul exantematic, deși de regulă, este boala cataclizmelor sociale (războaie, foametea); la noi în țară este de o tristă actualitate. Epidemiile de tifos exantematic, de la război încoace, apar în fiecare an în nordul Moldovei și Basarabia.

În 1936, o epidemie de exantematic s'a ivit și în jud. Bihor, la populația țigănească din Diosig.

Grație măsurilor de combatere extrem de energice luate de Medicul Primar al județului nostru (Dr. Dumitreanu), care personal a condus toate operațiunile combaterii, aceasta epidemie nu numai că a fost localizată, dar și lichidată într'un timp record. Boala a fost adusă în Bihor de țigani nomazi, veniți din Basarabia paratizați cu păduchii infectați cu virusul exantematic.

Inchel articolul din cauză că și așa a depășit limitele unei lucrări de popularizare medicală, destinată unei reviste literare.

Sper însă că expunerea aceasta, deși lipsită pe alocurea de claritatea necesară și cu subiectul tratat cam schematic și poate, prea arid, va avea utilitatea ei practică și va contribui la formarea acelei *conștiințe sanitare* de care am vorbit la începutul articolului.

Dr. ANTON FEIER
Medicul Circ. Ciumeghiu-Bihor.

„Creerul și psihanaliza lui Freud”.

Am promis într'unul din numerele trecute ale rev. „Crișul Negru”, când scriam despre cartea D-l Prof. Dr. Radovici „Cum guvernează creerul”, că voiu reveni asupra capitolelor mai principale din această lucrare, și voiu pune la dispoziția cititorilor, cât va fi posibil importanța acestora.

În problema existenței noastre, în marea lume a subconștientului, în eterna și marea taină a sufletului omenesc, a pătruns cu cheia care preocupă lumea secolului nostru, Freud, prin metoda numită „psihanaliză”.

Spune Fred când vorbește despre metoda lansată de el că vrea să pună la dispoziția psihiatriei, baza psihologică ce-i lipsește. Originea acestei metode o găsim în două jumătate a sec. XIX ca o consecință logică a a școalei lui Charcot de Salpetrier și a lui Bernheim dela Mancy, publicată de Freud în 1895. Freud ajunge pe baza cercetărilor să determine rolul subconștientului în viața sufletească a oricărui individ, dar nu numai atât, a putut defini și legătura subconștientului cu conștientul.

Socotită ca o metodă indispensabilă studiului fenomenelor subconștientului, oamenii de știință au îmbrățișat ca pe o realitate această mișcare pedagogică, au fixat și principiile fundamentale ale met. psihanalitice, iată-le :

1. Psihanaliza dă subconștientului un conținut real.
2. „ dă continuitate vieții sufletești, legând subconștientul de conștient.
3. Principiul transformării și canalizării unor energii latente din subconștient spre a le face din inutile sau dăunătoare, folositoare, atât individului cât și societății.

Știind care este câmpul de activitate al acestei metode să luăm în discuție felul în care activează :

André Gide spune despre subconștient că este viziunea diavolului, și că în el se găsesc tendințe ascunse, porniri instinctive, atavice, filogenetice moștenite, și numai înăbușite, acoperite și mascate prin condițiile de viață, în societate.

Freud susține că acțiunile noastre în aparență sunt fenomene volitive conștiente, determinismul voinței vine din subconștient. El atacă ceea ce se spunea despre viața sufletească a instinctelor numai la animale, spunând ca și la om, spre a menține echilibrul, armonia, sănătatea etc., trebuie satisfăcute

Într'un fel sau altul instinctele. Convețuirea în societate ar fi imposibilă dacă nu s'ar înăbuși viața instinctivă și pentru a pătrunde în lumea subconștientului după Freud ajunge cercetarea lapsurilor de orice natură ar fi ele și cercetarea viselor. Metoda psihanalizei nu numai că ne pune la dispoziție mijloacele prin care putem pătrunde adânc în subconștient și în instincte, dar prin, tehnica ei putem recunoaște și conflictul refulat căruia se datorează turburarea persoanei analizate.

Studiind deasemenea toate felurile de nevroze putem ușor pătrunde în lumea subconștientului. De plăiul psihic Freud a putut realiza ceea ce Pavlov experimentează pe plan fiziologic, prin studierea reflexelor condiționate și a dinamismului, conștient sau cerebral în genere. Freud prin psihanaliza lui vrea să pătrundă în sufletul inșonștient al individului, nu după calapodul universal clasic, ci construiește pentru sufletul fiecărui în parte un mijloc potrivit individualității lui sufletești.

Dupăce Freud a experimentat cu tot felul de bolnavi ca nevropași, nervoși, detracăși, anxioși histerici, psihopași, și tot felul de nevroze viseerale și vegetative, a ajuns după un îndelungat timp la convingerea că turburarea de bază în sufletul acestor bolnavi, acestor desechilibrași, este una de ordin afectiv și anume din viața sexuală. De această descoperire s'a bazat el când a emis teoria „Libido” în sensul instinctului plăcerii în viața infantilă pentru care a suferit cele mai înverșunate critici. Simptomele nevrozelor sexualismului sunt produse de anomalii în evoluția instinctului sexual pe care Freud îl găsește în individ manifestat nu atunci când s'a crezut, adică odată cu afirmarea pubertății, ci chiar dela naștere.

Cu toate criticele suferite această teorie a ajuns în ultimul timp să se opună ca o necesitate și ca un imperativ al secolului pedagogic.

Cu toate că Freud a fost combătut de toți compatrioții săi ca unul ce practica și predica eliberarea instinctului sexual din cătușele moralei, deci amorul liber adevărul este că el a smuls masca ipocriziei sexualității din punct de vedere sufletesc, lăsând adevărul în adevărata lui lumină.

Concluzia celor afirmate până aici, mă face să amintesc ce spune D-l Radovici despre Freud având în vedere monumentală descoperire, zicându-i „Cristofor Columb al inșonștientului”.

NIC. I. POPA

Gânduri cu ocazia depunerii jurământului

După o așteptarea de patru ani și după un timp dornic de ameliorarea stării de mizerie, în toamna aceasta, prin numirile cu titlu provizoriu a celor 2700 de învățători pe întregul cuprins al țării, falanga împrăștiatorilor de besnă a satelor noastre a crescut simțitor. Numai noi cei cari am stat la fiecare început de an, de strajă pela ușile revizoratelor, cu emoțiile nesiguranței unei bucăți de pâine plătită, putem simți adevărat bucuria acestui fapt. Mărturisim că felul cum a fost distribuite posturile acestor două serii nou numite, a fost împlinirea în întregime dezederatului pentru care a luptat cu succes asociația noastră profesională. Nu putem fi decât adânc mulțumiți și recunoscători fostului adevărat prieten al învățătorimi, d-lui Ministru al Ed. Naționale Dr. Angelescu, care ne-a acordat tuturor și totdeauna — cât timp a fost la postul de comandă — toată sollicitudinea.

Depunerea jurământului oficial, pentru noi nu este un simplu act de cancelarie, o formalitate, ci este o deosebită solemnitate prin care înaintea lui Dumnezeu și a conștiinței noastre morale promitem că vom servi neamul prin școală, Regele prin credință, iar când punem piciorul pe pragul clasei, ne debarasăm de grigile acestei vieți, ce se sporesc pe zi ce trece.

Știm cu toții și ne dăm seamă în acest moment, ce a însemnat simbolul: „Rege” și vom ști să întărim în satele noastre credința că o turmă fără păstor se risipește. Nu uităm că o graniță se păzește mai mult cu statui istorice decât cu armata motorizată. Conștiința că suntem încă și astăzi străjeri neadormiți în orientul Europei bolșevizate, vom menține-o trează unde este, iar unde nu-i o vom sădi. Legătura între școală și biserică, prin credința străbună, salvatoarea neamului nostru și noi cei tineri vom cimentă-o. Nu ne vom mulțumi a fi meseriași birnici profesiei mesianice ce ne-am ales-o, ci vom căuta a pune apostolat și zel în școală, iar în satelor noastre vom pleca urechea binevoitoare celor nesocotiți de politicianii ce strică într'o clipă ceea ce ne trudim noi a clădi cu stărință.

Fără a ne încrede mai mult decât ceea ce suntem, ne alăturăm asociației noastre înțelegând pe cei mai oșeliți în lupte vrednic purtate. Mândri de trecutul învățătorimii noastre de pe aceste me-

leaguri bihorene cari, deși asuprite în era jandarmilor cu pene de cocoș, a știut menține trează conștiința românească așa fel încât n'a fost stinsă nici chiar de legile draconice Verbecziené cei de azi vom înțelege a apăra legile consfințite prin emanația lor dela națiune, le vom respecta și ne vom supune lor că: „stăpânirile cari sunt, dela Dumnezeu sunt rânduite...”

Strâns uniți în jurul tronului care ne-a luat sub scutul său și a mândrului nostru tricolor simbolul mântuirii și chezășiei neamului, în școală ca apostoli, înafară ca străgeri și comandați pre-militari vom întări credința în: „rege, țară și națiune”.

T. PANTEA

Un uitat: Panait Istrati

(date biografice)

Cu peste cincizeci de ani în urmă, în comuna Baldovinești, din apropierea Brailei, convețeau în bună stare și frică de Dumnezeu, Stoica și Nedelca Istrati.

Oameni harnici și bine echilibrați sufletește își agoniseau cu multă trudă agricolă o viață care nu depășia limita cerințelor cotidiene.

Stoica și Nedelca Istrati aveau 4 copii: doi băieți și două fete. Băieții se numeau, unul Anghel iar celălalt D-tru. Pe una din fete o chema Zoîța.

Viața Zoîței este arcuită de greutate și transfigurată de stoicismul în suferință. Zoîța Istrati era născută în anul 1856, n'a învățat carte, ci s'a dat cu gospodăria și munca câmpului așa cum obișnuesc și astăzi la noi, fetele de țărani. Sufletește era o afectivă desvoltată, cu o inteligență naturală, intuitivă și cam slabă fizicește.

Indrăgostindu-se de un negustor grec, trăește cu el și naște la 10 August 1884 un băiat plăpând, pe care-l botează Gherasim, în memoria unui alt fiu care-i murise.

Gherasim Istrate, ce-l de-al doilea fiu al Zoîței Stoica Istrate, este Panait Istrate de mai târziu.

De oarece mamă-sa își încropea cu greu existența vieții, muncind cu ziua pela casele boerești, Panait Is-

trate stă până la vârsta de șapte ani la Baldovinești în casa unchilor lui, Anghel și Dumitru. Petrece ani de răsfaț copilăresc, alintat de sfătoșeniile unchilor, Anghel și Dumitru, până la 7 ani, când este dat la școala primară din Brăila.

Ca elev, Panait Istrati după propriile sale mărturisiri n'a fost prea strălucit.

Îl speriau prea tare rigiditățile școlastice, încâlceala pedagogiei, și sufletul îl sbura mai lesne spre poezia cheiurilor Dunării, ale cărei valuri clipeau într'o melodie care-i furnica sufletul.

La 12 ani Panait Istrate absolve școala primară și spre regretul directorului Moisescu o abandonează pentru totdeauna. Eliberat din carapacea disciplinei școlare, micul Panait începe liber să-și fixeze sufletul, să-și adâncească cunoștințele și să-și cultive emoțiunile. Deși la școală se dovedise îndărătnic, acasă Panait era un lector sârguincios care-și ofilea obrajii în multe nopți albe. Ceiace a îndemnat pe mamă-sa să-i tempereze zelul, stingându-i în fiecare seară lampa mării de vreme.

Dela vârsta de 12 ani și până la 40 de ani urmează cea mai grea epocă a vieții sale. Meseria căreia se dedică este zugrăveala. Și după o ucenicie în rate ajunge la 18 ani zugrav de case. Mamă-sa foarte fericită de faptul acesta, visa acum să-l însoare cu o fată bună și pe urmă să moară înpăcată, că și-a putut lega nepoții...

Panait era însă — prin firea sa dornică de călătorie, de libertate, de frământare — o deziluzie. Își vedea rău de meserie, alerga în excapade orientale, în sfârșit personalitatea sa de artist îndrăgostit după natură, soare și luptă, își manifesta liber vrerile.

Intr'una din scrisorile către mamă-sa, își motivează neputința de a fi așa cum îl doreau visurile ei de mamă, prea mult ostoită și dornică de liniște și siguranța zilei de mâine.

„Dar poți spune matală că din răutate fug de-acasă? Nu, mamă, așa e soarta mea. Și soarta e inima noastră. Suntem mari sau mici, sau mediocrii, prin inima noastră căreia ne supunem orbește. Ea ne duce și la bine și la rău. Unde mă va duce a mea?

Cine poate ști? De dimineața până seară, nu mă gândesc decât la lucruri mari, frumoase. Aș vrea să fiu de folos omenirii acesteia care suferă, din vina ei, datorită egoismului ei. Dar gândul meu se înneacă în propria mea mizerie. Dar nu moare omul de foame. Și află că, în mizeria asta a mea, eu nu sunt un nefericit decât pe jumătate. Aș fi total de nefericit dacă, chiar de-aș mânca numai pui fripți, aș fi nevoit să trăiesc călcându-mi pe suflet" ...

Dragostea între mamă și fiu înbraca formele unei adorațiuni. Zoia Istrati s'ar fi chinuit o viață întreagă, numai ca fiul ei să depășească exigențele mahalalei și să-l vadă „în rândul lumii”. — El și-a iubit mama, ca pe sine însuși. Scrisorile lui către ea se încheau: „Îți sărut mâinile arse de leșii“, iar sufletește mamă-sa era meterezul de după care se putea reconforta și bucura dinaintea trofeelor cu greu apropiate.

Zoia Istrate a murit în 1918, în vârstă de 62 ani, fără să-l poată vedea pe Panait, care era imobilizat în Elveția. Moartea ei a fost tragică. Nu se putea săvârși de dorul fiului său, al cărui nume îl șoptea zi și noapte cu buze arse de boală și de așteptare. Cei ai casei văzându-i chinurile, au înscenat într'o zi următoarea strategie: au chemat într'o zi pe unul din verii lui Panait, care semăna cu el, să vie la căpătâiul ei dându-se drept Panait Istraite. În ziua sorocită, în clipa când presupusul Panait intra pe ușă, iar femeile exclama în jurul patului ei: Uite-ți feciorul! Zoia Istrati a închis ochii cuminte și ușurată ca de un vis care i s'a împlinit ...

Faptul că nu și-a putut vedea mama, înainte de a muri, l-a ros mult pe Istrati. De multe ori sufletul său se sgribulea de dragoste și durere și își blestema dorul de călătorie și nesocotință. Planuia, dacă ar fi trăit, să scrie un volum „mama“ care ar fi fost o broderie sufletească măestrită până la lacrimă... Soartea a vrut însă altfel.

În 1924 Istrati publică debutul său Chira Chiralina, începându-și ascensiunea cu treapta cea mai de sus. Până în acest an, a încercat toate meseriile din lume și-a irosit frământarea sufletului pe toate meleagurile

Europei, și-a cheltuit energia și dragostea pentru ameliorarea tuturor necazurilor, celor din mijlocul căror răsarise. Dar însfârșit viața i-a cedat luându-i trofeu sănătatea.

Intr'o seară îmi spunea: De ce oare când ajungem sus, ne trezim așa de chinuți.

Panaît Istrati era un conglomerat de întrebări, de inițiative și de îndoeli până la negație. Și el își dădea seama de toate acestea.

Viața sa socială este o jertfă gratuită în gura acestei gorgone hidoasă, care e societatea umană. A luptat 30 ani, pentru o viață mai bună a muncitorimei, pentru că în final să se convingă că singurile schimbări ce se pot pe lumea aceasta sunt înlocuirea unei erori mai veche cu alta nouă. Din acea clipă a convingerii că sufletul omenesc e inpur și nestatornic, Panaît Istrati a devenit un nou aderent ireductibil. Crezând că printr'o opoziție permanentă răul va ceda cu vremea și omenirea își va regăsi echilibrul uman.

Panaît Istrati s'a căsătorit de trei ori. În ultimul timp era căsătorit, de vreo cinci ani, cu Margareta, născută Izescu, originară din Brăila și care e singura moștenitoare universală a operii sale.

Panaît Istrati a scris 21 de cărți, traduse în 26 de limbi. A murit de tuberculoză Marți 16 Aprilie 1935 ora 3 jum. dimineața și este îngropat la cimiterul Bellu. Alături de el, conform testamentului, vor fi aduse dela Brăila osemintele mamei sale.

(Va urma)

TOMA MĂRĂSCU

ÎNCĂTUȘARE.

*M'ăși înălța de-asupra pământului spre soare
să prind în palme pulberi și boabe de lumină,
în creștetul nădejzii să însuliț steaua care
pecetlue 'nvierea din bulgărul de tină,*

*N'ăși înălța spre tine, iubire preacurată,
spre gândul pur și unic înzăvorit în tine
a toate știutoare, natură înțeleaptă,
ăși depăși țărâna, ăși evada din ruine.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Mă ametește însă păcatul cu miesme
și trâmba de lumină rămâne iar pe crește
căci hoitu nu cunoaște unsoarea cu miresme
și focu-adus din ceruri, îi pare o poveste.*

*Ma' 'ncătușat pământul să nu zăresc înaltul
tăriilor albastre cum s'oglinște 'n ape,
îmi legă hoitu-avântul și priponit, păcat
m'adăpă cu putoarea duhnitei sale-agape.*

D. TĂTĂROIU

BADEA IOAN

*Intre satul risipit și cimitir
 îți duci viața ce-o mai ai, trudită
 în chinuri grele, revoltat martir,
 ca să mânânci și tu un bruş de pită.*

*Suflarea ta, de o umbră e proporțită,
 iar viața stă legată de un fir,
 e drumul care trece printr'un șir
 de ploi înalți, spre casa ta fluștită.*

*Te-oprești și cați în jurul tău, apoi
 în spre pământ tu îți întorci privirea,
 în lume-ai cunoscut doar umilirea
 și munca fără capăt și nevoi . . .*

*Acum, ce mai dorești tu bade Ioane . . . ?
 o pipă de tutun, un colț de pâine,
 să treacă azi, să dormi, să vină mâine,
 cum a venit atâtea milioane . . .*

(VREM)

STIH SIMPLU

*Stih uitat
 în sertar,
 în zadar
 te-am cântat.*

*Plângi și tu,
 plângi mereu,
 Dumnezeu
 așa vru . . .*

*In zadar
 te-a căutat,
 stih uitat
 cânt amar.*

*să rămâi,
 stih uitat,
 necântat
 nimănui . . .*

Cântece și strigături din Bihor

culese de LUCIAN MUSTAȚĂ

Inv. Săliște Vașcău.

Auzit-am, auzit
Auzit-am din bătrâni,
Că nu-i bun gardul de spini,
Și nănuța din vecini.
Că-i mai bun din scânduri late,
Și nănuța de departe.

*

Vină bade de mă fură,
Că eu dorm la noapte 'n șură.
Maica doarme 'n casă 'n pat,
Și nu ști că m'ai furat.
Vino bade prin grădină,
Că-i cărare și nu-i tină,
Și ușa-i de pipirig,
Și nu scărțâie nimic.

*

Tu te duci bade te duci,
Și pe mine nu mă duci.
Du-mă bade și pe mine,
Și dacă ți-o fi rușine
Fă-mă brâu pe lângă tine.
De ți-o părea brâul greu,
Fă-mă lumină de său.
Unde bade te-i culca,
Pe tine te-oi lumina.
Cine bade te-o 'ntreaba,
De unde-i lumina ta,
Tu le spune bade așa,
Asta-i lumina de său,
Mândruță din satul meu.
Asta-i lumină de ceară,
Drăguță din a mea țară.

*

Dați cu cisma care-aveți!
Ori de foame nu puteți.
Că eu dau cu opinca,

Și nu zice nimica.
Bună-i cisma săraca,
Că te 'n vață a și juca.

*

Vai mândrușo ce dor duc,
Colea seara când mă culc,
Pun capul pe căpătăiu,
Mă gândesc la tine 'ntăiu,
Pun capul să hodinesc,
Tot la tine mă gândesc.

*

Vino bade până 'n seară,
Să 'ncepem dragostea iară.
Și pe lună și pe stele,
Numa-așa trec zilele,
Cu necaz și cu oftat,
Și cu dulce sărutat.

*

Mândruța care-i frumoasă,
Pagubă-i la om în casă.
Coasa 'n cui se ruginește,
Fânu 'n câmp îi putrezește,
Și otava-i mucezește.
Mândra cu mărgelele,
Nu coasă cămășile.

*

Rugule cu frunza 'n apă,
Spune tu la cuc să tacă,
Să nu cânte așa frumos,
Că bădița-i mântios.
Mântios și supărat,
Pentru noi că ne-am lăsat.
Că noi cu drag ne-am iubit,
Cu jele ne-am despărțit.
Cu jele și cu necaz,
Și cu lacrimi pe obraz.

Dar cine ne-a cumpenit,
Fie-i moartea din cuțit,
Dar cine ne-a cumpătat
Fie-i moartea spânzurat.
Iar cine ne-a despărțit
N'aibă loc nici în pământ.

*

Mândra cu chica negruță,
De trei ori mi-o fost drăguță.
Pentr'o minciună din sat,
M'o urît și m'o lăsat.

*

Nana mea cea dedemult,
N'am inimă să te uit.
De te-o uita inima,
Te vorbește gurița.
De te uit pe drum mergând,
Te visez noaptea dormind.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Frunză verde de ovăs,
Te cunosc nană pe măs.
Pe mersul picioarelor,
Pe purtatul poalelor.
Frunză verde și iar late,
Mulți feciori bagi 'n păcate.
Astăzi, mâini ori poimăine,
Mă bagi nană și pe mine.

*

Bate doamne pe nana,
Cum bate vântu frunza,
Și pe față și pe dos,
Până ce-o doboară jos.

*

Mândruliță ca a mea,
Nu-i în sat la nimenea.
Când îi pomenești de furcă,
Că ia țolul și se culcă.
Și se 'nvălnie ca sacu,
Și doarme cum doarme dracu.

*

M'a făcut maica băiat,
Să scot fetele din iad.
Nu știi scoatele-oi, ori ba,
Ori mai tare le-oi băga.

*

Frunză verde de secară,
Acuma cunosc că-i vară,
Că văd patru nane afară,
Sub perete la cămară,
Nădejde de gură iară.

*

Frunză verde depe baltă,
Fire-i nană blestemată,
Gura-ți fie fermecată.
Bade nu mă blestema,
Nu-i de vină gura mea,
Ci-i de vină măicuța,
Că m'o făcut frumușea.
M'o scăldat cu flori de munte,
Cui i-s dragă, mă sărute.

*

Foaie verde și una,
Săracă inima mea,
Mult îi bună, mult îi rea,
Mult îi neagră ca tina.
Ca tina depe ogoară,
Când e călcată de cară.

*

Străinu-s ca puiu de cuc,
N'am milă unde mă duc,
Cucul de se betejește,
Vine mierla de-l grijește.
Dar eu de m'oi beteji,
Cine dară m'a 'ngriji?
Că-s mâncat de cei străini,
Ca iarba de boi bătrâni.

*

Suflă vântu și nu 'nceată,
Darul nani nu se gată.
Și din luncă și din nor,
Vine numa dor și dor,

CUGETĂRI

Culese de **AMOS S. GROZA**

Inv. în Vărzarii de sus.

Trebue să iubim astfel adevărul, încât toate vorbele noastre să aibă valoarea jurământului.

St. Pauliu.

Lucrul început, este pe jumătate făcut; îndrăsnește deci să începi.

Horățiu.

Ca și umbrele pentru figurile dintr'un tablou, modestia dă putere și relief meritului.

La Brujere.

Mărturisirea unei greșeli nu e o slăbăciune ci o forță.

E. Pelletan.

Dați din puținul ce aveți celor ce au mai puțin.

Lacordaire.

Înaltă-ți sufletul așa de sus, ca ofensa să nu poată ajunge până la el.

Seneca.

Cei mai răi oameni sunt fățaranicii.

Mahomed.

Nu sta la îndoială; încearcă și muncește.

John Hunter.

Păstrează facultatea efortului, exercitând-o zilnic.

W. Jammes.

Nu cumpărați nimic neșositor, sub pretext că-i ieftin.

Jefferson.

A cere amicilor lucruri cari lovesc cinstea, este a le aduce insulte.

Cervantes

Nu minții nici chiar în glumă ca să nu te obișnuiești a minții în serios.

Pittacus.

CRONICĂ — RECENZII

1907

roman de Cezar Petrescu

Vol. I. Mane, Techel, Fares.

Fenomenul social — știut este — nu-l găsim în literatura noastră decât atunci când înfrânge orice obstacol opus pentru a-l înăbuși, izbucnind ca o puternică sguđuire în istorie. Izbucnirile acestea epocale de remarcat că, într'un mod sunt văzute de istoric, sau mai bine zis de cronicarul timpului și cu totul altfel de plăsmuitorul de slovă literară.

Maestrul, așa dar, pe sămburele adevărului istoric, va clădi opera sa, sensibilizând-o, dându-i o factură specială, dându-i viață, identificând-o epocii și cu însăși acțiunea reală. Și dacă în literatură se obișnuște de cele mai multe ori să se denatureze adevărul nu tot aceeași soartă o vor avea romanele sociale cari înglobează în ele trei pătrimi din adevăr și numai o pătrime de ceeace numim „fantast“.

Pornind de la primul roman social al lui Nicolae Filimon „Ciocoi vechi și noi“ urmând cu „Manoil“ și „Elena“ ale lui Bolintineanu și ajungând la ciclul „Viața la țară“ a lui Duiliu Zamfirescu apoi la „Ion“ și „Răscoala“ lui Rebreanu — pentru a aminti numai câteva, nu vom găsi decât descrieri precise de moravuri, așezate pe un fundament real, dând astfel viața timpului la care se referă.

Dl. Cezar Petrescu s'a străduit în romanul de care ne ocupăm, să ne dea adovărata frescă a sângeroasei răscoale a anului 1907. Dacă a reușit sau nu, vom vorbi numai după ce vom cunoaște cuprinsul întregelor trei volume.

Răscoala aceasta a țăranilor a fost viu comentată îndată după potolirea ei prin forța armată. Adevărul în sine fiind tăinuit, nu ne-a parvenit decât în anul trecut când Mareșalul Averescu incredintând revistei „Vremea“ clișee, acte și statistici oficiale, a făcut să fie cunoscut de atâția, cari stăteau parcă în nedumerire.

Aceasta, ca o documentare perfectă ce va spulbera echivocurile istorice de până mai ieri.

Rebreanu a fost singurul care ne-a redat complect sub formă de roman vijeliosul fenomen atât de regretabil. La un răstimp numai decățiva ani, iată că Dl. Cezar Petrescu ne înfățișează primul volum din cele trei câte vor apare, denumit „1907“ cu subtitlul „Mane, Techel, Fares“.

Suntem datori în primul rând să dăm lămuririle necesare asupra amenințării profetice pe care o mână nevăzută a scris-o pe pereții sălii în care Baltazar se deda la ultima urgie, în timpul când Cirus pătrundea în Babilon. Regele fu ucis în noaptea următoare, iar Babilonul fu împărțit între Mezi și Persi.

Mane, Techel, Fares... cântărit, numărat, împărțit! ... Iată cuvintele profetice pe care N. Iorga le scria în „Neamul Românesc” în anul 1906, sub titlul: Ascundeți țărani! și pe care Cezar Petrescu le dă ca preludiu primului volum din epopeia sângerosului an următor.

„Iar pe viața câmpului respingeți-o în pumni, ascundeți-o în viziuni ca să nu strice bucuria risipei din anul jubilar. Tăiați mâna pelagroasă care scrie pe păreții auriți ai satelor de banchete un nou Mane-Techel-Fares amenințător.

Iată în câteva cuvinte starea păturii țărănești cu un an înainte de răscoală. Adevăratul sens al cuvintelor lui N. Iorga nu a fost înțeles decât abia după ce „măinele pelagroase” fuseseră decapitate, iar țara răsuflase iarăși în voie.

Ne vom ocupa în treacăt de tema pe care autorul ne-o înfățișează în ansamblul romanului. În acest volum nu este, propriu-zis, o descriere amănunțită a revoluției, ci numai antecedentele ei. Moravurile păturii burgheze, boerimea, în mâna căreia erau pământurile, concepțiile ei despre mica și marea proprietate, starea mizeră a țăranilor clăcași, situația politică a țării, iată ce vom găsi în partea I-a romanului.

Mai întâiu, autorul ne spune față în față două tipuri de boeri: primul, Iordache Cumpătă, stă învechit în perimatele sisteme de muncă agricolă. Are suflet, e generos cu țăranii, îl doare inima când vede că grindina le-a distrus sămănăturile și chiar sacrifică mult din veniturile lui, dându-le lor spre folosință. Pe moșia lui delă Zapodia nici un conflict cu țăranii; nu-i exploatează ca vecinii săi. Condițiunile de muncă pe care le oferă, sunt destul de acceptabile.

În antiteză, fratele său, Damian Cumpătă, vecin, confundă pe robtaș cu viața de jug. Adeseori între ei au loc discuțiuni cari duc până la adevărate conflicte. Dacă majoritatea stăpânilorilor de pământ ar fi avut aceleași concepțiuni despre factorul acesta de producție ca și Iordache Cumpătă, cu siguranță că tristul eveniment din anul 1907 nu s'ar fi produs. Expoziția jubiliară din anul precedent a avut soarta de a îndărji într'atăta spiritele, încât orice presiune ar fi fost zadarnică.

Dar să trecem la alt vecin al generosului proprietar cumpătă. Octav Udrea care moștenește o moșie de câteva mii de pogoane, locuște de mic copil la Paris, dându-și pământurile în arendă, evreului Solomonică Șpaier care exploatează cu nesațu toată vloga sârmana muncitor. Și evrei de aceștia sunt destul cari defilează pe dinainte-ne ca adevărate plăgi cocoțate pe spinarea „bogatei țări”, care-și proiecta paradisul în Pavilionul agriculturii, organizat de ministrul Jean Lahovary.

Trebule reținut faptul că „1907” este un roman antisemit. Ne-o declara însuși autorul îndată după apariție, în săptămânalul naționalist „Sfarmă Piatră” No. 8 /1937.

„Este romanul 1907 antisemit? Evident, între altele este și antisemit, fiindcă răscoalele din 1907 s'au deslănțuit în primul rând ca o mișcare antisemită; coborând din nordul Moldovei spre țara de Jos și spre Muntenia, unde și-a schimbat caracterul”. Și ca documentare precisă, autorul romanului redă texte semnate de Radu Roseții din lucrarea „Pentru ce s'au răscolat țăranii” din care reese că trusturile fraților Fischer cari arendaseră întinderi cultivabile și judeje întregi în număr de 236.863 ha. La

aceasta se adaogă trustul Jidovului Juster și Costiner. Aceasta când? În 1903 și 1904, deci cu patru și trei ani până la răscoală.

Așa dar, reacțiunea s'a produs mai întâiu împotriva evreilor arendași exploataitori, pentru a degenera în vărsări de sânge — românesc, nu jidovesc — stropind pământul de unde țăranul nu-și putea scoate bucata de pâine.

Expoziția jubilară a anului 1906 este bine relată cu ale sale scăderi.

Ceeace avem de relevat este faptul că descrierea vieții patriarhale dela moșia Zapodia a soților Smaranda și Iordache Cumpătă, întâlnim pagini de o rară gingășie cum numai în Medelenii lui Teodoreanu am mai găsit. Naivitatea „jivalanier“ cum este denumită ceata copiilor formată în mare parte din nepoți de-al 5-lea grad, este minunat redată, făcând dovada măestriei în vigoare a scriitorului. Sunt aci pagini pline de frumusețe care se cer citite cu o vie tresărire a sufletului sensibilizat.

Personajul Paula Gorjan, femeie pe cât de inteligentă pe atât de vanitoasă și șubredă în teorii, este cunoscută în casele tuturor miniștrilor. Iși adună în cenacul ei „social“ personalități remarcabile, precum și alte exemplare dintre proprietarii de pământuri ca și ea. Discuțiunile sunt aprinse și demne de luat în seamă. Paula Gorjan susține că nu există la noi în țară o „chestiune țărănească“.

Îată însă ce i se opune părerii sale eronate: Dimitrie Petreanu, fiul palmașului care muncise pe moșia răposatului Neagu Gorjan — tatăl Paulei — profesor de agricultură intervine adeseori: „Nu teorii, dragă Paulino. Cu altă gospodărie și cu alți stăpâni, măcar treizeci de ani de-acum înainte nu s'ar pune chestia țărănească“. Și mai departe cu o judecată lucidă urmează: „Și fiindcă îi cunosc și pe stăpâni și pe țărani, rămân în părerea că o soluție există. În afară de politică, de partide și de doctrine sociale Una singură. Gospodăria directă a proprietarului, fără administratori, fără arendași; pământul lucrat sistematic sub ochi stăpânului“.

Și discuțiunile urmează, fără a se ajunge la o soluție aplicabilă.

Dar, țărănimea geme irosindu-și forțele, flămândă și goală, bântuită de molime și fără nici-o putere de afirmare. Până când va putea răbda însă? Nouri grei prevestitori de furtună să prăvălesc din nordul Moldovei pe aripi de corbi către vale. Se va potoli oare înainte de prăpăd?...

Ne propunem ca într'unul din numerele viitoare să analizăm al doilea volum „Noi vrem pământ!“ proaspăt ieșit de sub teascurile tiparului.

GH. LUȚĂ DRĂNICEANU

„FURTUNA”

rom. Ovid Densușianu-fiul-1937. Cugetarea.

Aj doilea volum din lucrarea D-lui Ovid Densușianu-fiul, aducând în el pecetea sufletului nemulțumit cu felul de manifestare al semenilor, veșnic răsvrătit contra superficialității sociale se întitulează foarte sugestiv, „Furtuna”. Chiar având o acțiune de sine stătătoare acest volum, poate fi socotit o continuare la primul vol. „Stăpânul”, mai ales că eroul principal este același în toate caracteristicile lui manifestări. Indiferent care este viziunea autorului în primul volum „Credința curată a lui Mircea Donici este înălțată până la culmile „stăpânirii”, privind de acolo epoca de purificare și de afirmare a spiritului românesc capabil pentru orice acțiune. În acest al doilea volum, în „Furtuna”, autorul isbutește a ne reda acum „credința” lui Mircea Donici, acea credință, ce înălță, înfăptuește, purifică, născută dintr'un clocot de revoltă și năvălind ca o furtună”.

În lucrarea aceasta se oglindește triumful acelei credințe ce înălță, purifică și înfăptuește, peste aceea credință ce umilește, coboară și distruge.

Vedem aci în fiecare pagină, procesul de purificare, de renaștere al sufletului prins în vâltoarea patimilor de fiecare zi, servit cinstit de un suflet românesc în care se vede bine, curata voință de îndreptare. Minci și noapte de sufletul ce dorește isbânda neamului, și afirmarea odată pentru totdeauna a unei nații ce are tot dreptul să se numească „Românească”, Mircea D. nu se dă înapoi chiar de a se afirma ținând conferințe cu asemenea caracter, ba face și apeluri-manifeste nației, în ziarele cari numai pentru a devenii senzaționale primesc să publice credința unui om care știe să creadă.

Descătușându-și voința de cele banale și cu credința în viitorul isbăvitor, M. Donici întâlnește în calea activității lui politico-sociale, prima femeie ce-l face să se îndoiască de constatările lui asupra „femeii” și care-l face să-și zică, pentru prima oară „că poate nu avusese dreptate” când, după isbucnirea în vorbe a sufletului său, face pe Simone d'Aubry, femeia care cu dragostea renăscută, curată, pentru el venise în România, părăsind aristocrația Franceză, să plângă, să-și plângă soarta, și să plângă și soarta lui, el însuși numărându-și câteva lacrimi, pentru prima dată în viață.

Trăind alături cu cea mai curată iubire având posibilitatea să se împărtășească din ea, el sfidează iubirea, batjocorește pe cei ce cred în ea, ca într'un crez afirmând din nou credința lui care înălță. . . .

Plânge pe cei ce trăesc sub tirania iluziilor, pe cei ce se lasă îmbrăcați în făgădueli deșarte, și pe cei ce sunt pândiți la fiecare pas de rângirea unui zâmbet ce miroase a înjosire. Plânge pe cei ce cerșesc dragostea, și își pierd în schimb sufletul îndoit de povara slăbiciunilor. În avântul lui de „a trăi”, înțelegând prin acest avânt numai ceea ce curăț și purifică afirmă din nou năzuința și credința lui.

Credința lui fi va da cea mai temeinică și mai frumoasă fericire, aceea a „puterii de om“ cu mintea întreagă, cu puterile lovite pentru a fi mai tare, umilit în visuri de nedreptatea omenească pentru a crea realități curățitoare, ucigătoare.

În ultimile pagini sufletul lui M. Donici abundă de tristețea constatărilor făcute, tresaltă din nou în fața suferințelor din trecut și se confundă cu starea lui M. Donici din ultimile pagini ale „Stăpânului“ pentru a anunța în ultima parte a lucrării, „Renaștere“ triumful sufletului conștient, și conștiința rațiunii de a fi.

Singura pagină tristă cu adevărat, din această carte, pagină ce cred că ar fi putut lipsi pentru a nu arunca amărăciune și pe celelalte, este cea unde un vechiu prieten destituit din serviciu, ajunge istovit de foame și de mizerie la drum spre M. Donici să cadă în mijlocul șoselei gonind după pălăria ce i-o luase vântul, cu fața în jos în nămol plângându-și mizeria. (pag. 156).

— «... Un nou vârtej de vânt îl plesni pe obraz și îi smuci pălăria ce căzu la pământ și se rostogoli în nămol tot mai departe.

Cu o mișcare bruscă încercă s'o apuce, nu isbuti; se avântă atunci prin ploae, prin nămol, pentru a o relua...

Deodată în goana scurtă, încheiate pe pământul ud, picioarele ostente alunecară. Și căzu, cu fața la pământ, cu gura crispată în noroi, cu mâinile încheștate spre o apărare.

Atunci, întins acolo, cu fața la pământ încrămenit la pământ ca într'o ultimă jefire, surd la ropotul uriaș ce venia asupra lui, insensibil la torentul revărsat ce făcea loc în jurul lui — prăbușire omenească în prăbușiri de ploae — începu să plângă ca un nebun...».

Această carte este una din cele necesare, și trebuie citită de tot omul.

Așteptăm cu nerăbdare ultimul volum anunțat „Renașterea“ pentru a ne da și mai bine seama de ce poate gândi și înfăptui un om cu „o credință curată, purificatoare...“

NIC. I. POPA

CRIȘUL NEGRU

REVISTĂ DE CULTURĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: REVIZORATUL ȘCOLAR – BEIUȘ

**DIRECTOR :
CONST. BORC**

**SECRETAR DE REDACȚIE :
MIRON MECHIU**

ABONAMENTE :

ANUAL — 120 LEI

PENTRU INSTITUȚII 500 LEI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ori ce corespondență, ce privește revista noastră, schimbul revistelor și cărțile destinate pentru recenzie se vor trimite pe adresa: Revizoratul școlar Beiuș.

Redacția își rezervă dreptul de a introduce modificările pe cari le crede de cuviință, în articolele primite.

Manuscrisele înu se înapoiază. Cele nepublicabile se ard.

Colaborări se primesc până la 5 ale fiecărei luni.
